

สภาพการพัฒนาหมู่บ้านสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดขอนแก่น¹

The Development of Villages to Sufficiency Economy Villages in Khon Kaen province, Thailand

วิภาวี กฤษณะภูติ

Wipawee Grisanaputi

สาขาวิชาสังคมศาสตร์

Department of Social Sciences

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

Faculty of Humanities and Social Sciences

มหาวิทยาลัยขอนแก่น

Khon Kaen University

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาหมู่บ้านสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดขอนแก่น ผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้านและพระภิกษุ) ครู ราษฎรชาวบ้าน ตัวแทนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ นายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและชาวบ้านใน 3 หมู่บ้านตัวอย่าง ได้แก่ หมู่บ้านสุขสมบูรณ์ หมู่ที่ 13 หมู่บ้านเพี้ยพาน หมู่ที่ 1 และ 14 และหมู่บ้านหนองหัววัว หมู่ที่ 6 เครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ การบันทึกภาคสนามที่ได้ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเพื่อสัมภาษณ์บริบทชุมชน แนวทางการสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์เจาะลึกและแนวทางการสังเกตการณ์จากการสังเกตปรากฏการณ์และการบันทึกภาคสนาม ผลการวิจัยพบว่า สภาพการพัฒนา

---

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงของจังหวัดขอนแก่นอย่างยั่งยืน” สนับสนุนโครงการวิจัยประเภททุนอุดหนุนทั่วไปประจำปีงบประมาณ 2552 โดยสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติและมหาวิทยาลัยขอนแก่น

หมู่บ้านสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดขอนแก่นนั้น ชาวบ้านในหมู่บ้านทั้ง 3 แห่งได้มีพื้นฐานการดำเนินชีวิตภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยอาศัยทุนชุมชน ได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนทางชีวภาพ และทุนทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ทั้งยังมีความโอปอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันอันเป็นลักษณะพื้นฐานของสังคมชนบทมาช้านานแล้ว ต่อมา เมื่อกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้มีโครงการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงจึงได้มีการพัฒนามูบ้านต่อยอดโดยใช้ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียง 6x2 ที่กำหนดขึ้น โดยกรมการพัฒนาชุมชนเป็นแนวทางในการพัฒนา ได้แก่ การลดรายจ่าย การเพิ่มรายได้ การประหยัด การเรียนรู้ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน รวมทั้งการเอื้ออารีต่อกัน

คำสำคัญ: มูบ้านเศรษฐกิจพอเพียง, ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียง 6x2, จังหวัดขอนแก่น

Abstract

This is qualitative research. The objective of this research was to study the development of Villages to Sufficiency Economy villages in Khon Kaen. The participants were community development officers, community leaders (heads of villages and monks), teachers, local wisdom gurus, representatives of occupational groups, Representatives of Subdistrict Administration Organizations (including chief executives and deputy chief executives), and villagers from three study sites--Suksoomboon Moo 13, Paifaan Moo 1 and 14, and Nong Hua Wua Moo 6. Research tools were semi-structured interview to collect information on community contexts, interview guideline for an in-depth interview, observation guideline, and field notes. Results were as follows: The means of development of Sufficiency Economy villages in Khon Kaen province was that the villagers in these three villages already lived somewhat under the Philosophy of Sufficiency Economy. They applied a variety of community capital including social capital, biological capital and cultural capital. They lived with bountifulness and generosity, which are traditionally characteristic of local communities in general. Later, when the Community Development Department (CDD) of the Ministry of Interior initiated a project to evaluate sufficiency economy villages, they continued developing their villages using an indicator called "6x2", designed by CDD. The indicators of 6x2 were comprised of expense reduction, income supplementation, savings, education, and environment preservation and sustainable use of natural resources, and generosity.

Keywords: Sufficiency Economy Villages, Sufficiency Economy Indicators of 6x2, Khon Kaen Province

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่สมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทยมาโดยตลอดนานกว่าสามทศวรรษ ตั้งแต่ก่อนเกิดวิกฤตการณ์การเงินในเอเชีย พ.ศ. 2540 (วิกฤตการณ์ต้มยำกุ้ง) และเมื่อภายหลังได้ทรงเน้นย้ำแนวทางการแก้ไข เพื่อให้รอดพ้นและสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์และความเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2547) แนวทางของเศรษฐกิจพอเพียงนั้นพระองค์ทรงมีพระราชดำรัสไว้เมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2541 โดยทรงเน้นความพอเพียง พอดี ให้แก่ตนเองแต่ละคนให้อยู่อย่างพอดี ประหยัด อดออม ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ดังพระราชดำรัสที่ทรงตรัสแก่คณะบุคคลที่เข้าเฝ้าในวันเฉลิมพระชนมพรรษา คำว่า “พอเพียง” มีความหมายกว้างออกไปอีก ไม่ได้หมายถึงการมีพอใช้สำหรับของตนเอง มีความหมายว่า พอมีพอกิน ให้พอเพียงนี้ หมายความว่า มีกินมีอยู่ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่หรูหราก็ได้ แต่ว่าพอ แม้บางอย่างอาจดูฟุ้งเฟ้อแต่ทำให้มีความสุข ถ้าทำได้ก็สมควรที่จะทำ สมควรที่จะปฏิบัติ คนเราถ้าพอในความต้องการ มันก็มีความโลภน้อย เมื่อมีความโลภน้อย ก็เบียดเบียนคนอื่นน้อย ถ้าประเทศใดมีความคิดอันนี้ มีความคิดว่าทำอะไรต้องพอเพียง หมายความว่าพอประมาณ ซื่อตรง ไม่โลภมาก คนเราก็อยู่เป็นสุข”

เนื่องในวโรกาสมหามงคลที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ รัชกาลที่ 9 ทรงครองราชย์ครบ 60 ปี ทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนต่างก็น้อมนำแนวพระราชดำรัสเศรษฐกิจพอเพียง มาปฏิบัติอย่างจริงจังให้มากกว่าเดิมและขยายผลไปยังชุมชนและหมู่บ้านอื่น ๆ อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะการพัฒนาหมู่บ้านตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งกระทรวงมหาดไทยได้ริเริ่ม “โครงการประเมินหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง” หรือ “หมู่บ้านอยู่เย็น เป็นสุข” ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อใช้ผลการประเมินเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเป็นอยู่ของประชาชนในแต่ละหมู่บ้านทั่วประเทศ อีกทั้งยังใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ใช้ประโยชน์ในการวางแผนติดตามและพัฒนาหมู่บ้านภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยใช้แบบประเมินจาก

กระทรวงมหาดไทยประจำปี พ.ศ. 2551 อันประกอบไปด้วย 4 ด้าน 23 ตัวชี้วัด และ ผลจากการประเมินได้การจำแนกระดับการพัฒนาหมู่บ้านออกเป็น 3 ประเภทตาม ความพร้อมของหมู่บ้านโดยหมู่บ้านดีเด่นได้แก่ “หมู่บ้านมั่งมี ศรีสุข” รองลงมาคือ “หมู่บ้านอยู่ดี กินดี” และอันดับสุดท้ายคือ “หมู่บ้านพออยู่ พอกิน” หากหมู่บ้านใด ไม่ผ่านเกณฑ์ดังกล่าวก็จะได้จัดให้อยู่ในกลุ่มของ “หมู่บ้าน 6x2” ซึ่งก็จะต้องได้รับการพัฒนาต่อไป (กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย, 2551)

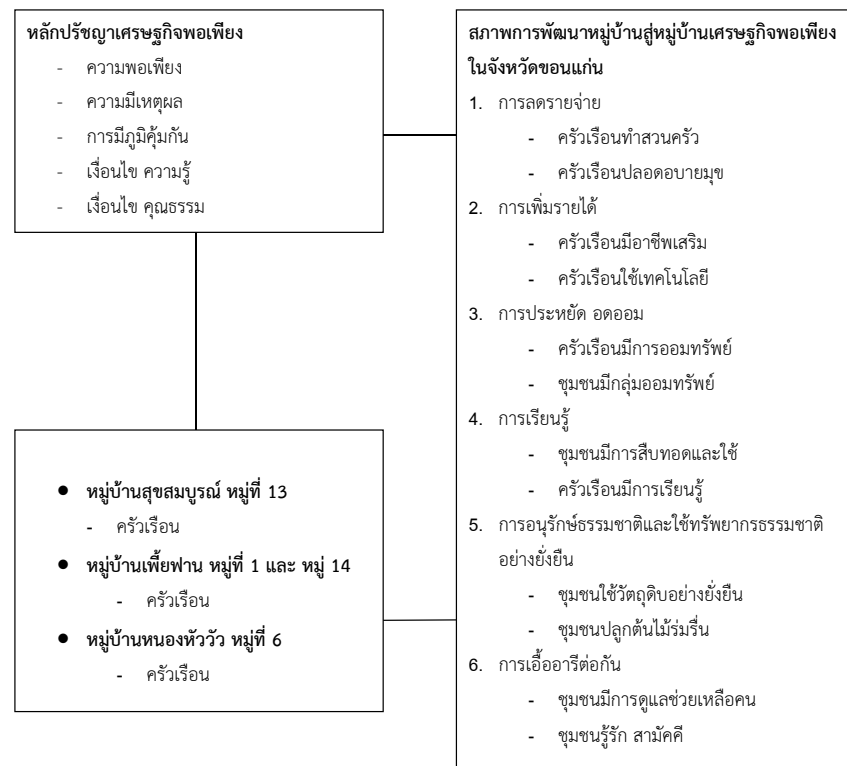
จังหวัดขอนแก่นเป็นเมืองหลักของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นศูนย์กลางของ การศึกษา การคมนาคม การแพทย์ การสาธารณสุข การพาณิชย์และบริการ มีประชากร ชายและหญิงรวมทั้งสิ้น 1,756,100 คน มีเนื้อที่ทั้งหมด 6.8 ล้านไร่ หรือ 10,885.99 ตารางกิโลเมตร ประกอบด้วย 26 อำเภอ และ 198 ตำบล (สำนักงานจังหวัดขอนแก่น, เว็บไซต์. 2552) ก็ได้รื้อฟื้นแนวพระราชดำริ “เศรษฐกิจพอเพียง” มาปฏิบัติเพื่อ ความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิตและปกป้องชาวขอนแก่นให้พ้นทุกข์ ร่วมเย็นเป็นสุขร่วมกัน (เจตน์ ธนวัฒน์, 2549) ในการนำแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในการ พัฒนาชุมชนและหมู่บ้านนี้ อึ่งจากผลการคัดเลือกหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ต้นแบบระดับอำเภอ และต้นแบบดีเด่นระดับจังหวัดประจำปี 2551 นั้น พบว่า หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ต้นแบบดีเด่นระดับจังหวัด อันดับ ที่ 1 (หรือเป็นหมู่บ้านที่จัดอยู่ในอันดับของหมู่บ้าน “มั่งมี ศรีสุข”) ในจำนวน 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านสุขสมบูรณ์ หมู่ 13 ตำบลหนองไผ่ อำเภอชุมแพ หมู่บ้านต้นแบบตาม โครงการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดขอนแก่น ได้แก่ หมู่บ้านเพี้ยพาน หมู่ที่ 1 และ 14 ตำบลบัวเงิน อำเภอน้ำพอง สำหรับหมู่บ้าน เศรษฐกิจ พอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ต้นแบบระดับอำเภอ มีจำนวน 21 หมู่บ้าน ซึ่งหมู่บ้านหนอง หัววัว หมู่ที่ 6 ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น เป็นหมู่บ้านหนึ่งในจำนวน 21 หมู่บ้าน

เนื่องจากการนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ในจังหวัดขอนแก่นได้รับผลจากการคัดเลือกเป็นหมู่บ้าน “มั่งมี ศรีสุข” เหมือนกัน แต่อยู่ในระดับที่แตกต่างกัน กล่าวคือ บางหมู่บ้านก็ได้รับการคัดเลือกให้เป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ต้นแบบดีเด่นระดับจังหวัด บางหมู่บ้านได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านต้นแบบตามโครงการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดขอนแก่น บางหมู่บ้านได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ต้นแบบระดับอำเภอ ซึ่งแต่ละประเภทน่าจะมีสภาพการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงแตกต่างกันออกไป ด้วยเหตุนี้ จึงมีความสนใจประสงค์จะวิจัยเกี่ยวกับสภาพการพัฒนาหมู่บ้านสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดขอนแก่น โดยมีวัตถุประสงค์ดังต่อไปนี้

วัตถุประสงค์การวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการพัฒนาหมู่บ้านสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดขอนแก่น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ระเบียบวิธีวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหมู่บ้านโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ประกอบด้วย เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ผู้เกี่ยวข้อง ประชาคมในหมู่บ้านพื้นที่ศึกษาประกอบด้วย ผู้นำชุมชน เช่น ผู้ใหญ่บ้าน พระภิกษุ ครู ปราชญ์ชาวบ้าน และตัวแทนกลุ่มอาชีพต่าง ๆ นอกจากนี้ ยังมีนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลและชาวบ้านใน 3 หมู่บ้านพื้นที่ศึกษา ได้แก่หมู่บ้านสุขสมบูรณ์ หมู่ที่ 13

อำเภอชุมแพ (หมู่บ้านต้นแบบบตีเด่น) หมู่บ้านเพี้ยพาน หมู่ที่ 1 และ 14 อำเภอน้ำพอง (หมู่บ้านต้นแบบตามโครงการฯ) และหมู่บ้านหนองหัววัว หมู่ที่ 6 อำเภอเมืองขอนแก่น (หมู่บ้านต้นแบบระดับอำเภอ) สำหรับการเลือกผู้ให้ข้อมูลนั้นได้เลือกโดยกระจายตามสถานภาพและเลือกผู้รู้หรือผู้ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละหมู่บ้านทั้ง 3 หมู่บ้านในการวิจัยครั้งนี้ ได้ใช้เครื่องมือในการเก็บข้อมูล คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างเพื่อสัมภาษณ์บริบทชุมชน แนวทางการสัมภาษณ์เพื่อสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับสภาพการพัฒนาหมู่บ้านในจังหวัดขอนแก่นสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงและได้ใช้การสังเกตการณ์ทั้งการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมตลอดจนการบันทึกภาคสนามที่ได้จากการสังเกตปรากฏการณ์ ในการตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลนั้น ได้มีการดำเนินการในระหว่างเก็บข้อมูลโดยคำนึงถึงหลักการตรวจสอบแบบสามเส้า อนึ่ง ในการวิเคราะห์ข้อมูลนั้นได้ดำเนินการตั้งแต่การสัมภาษณ์ซึ่งเป็นการวิเคราะห์เบื้องต้น ต่อจากนั้นได้นำผลจากการสัมภาษณ์ และสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกต และการบันทึกภาคสนาม มาวิเคราะห์โดยใช้วิธีวิเคราะห์เชิงพรรณนาและวิธีวิเคราะห์เชิงตีความ

ผลการวิจัยพบว่า

1. ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ผู้ให้ข้อมูลทั้งหมดจำนวน 61 ราย เป็นหญิงจำนวน 33 รายและเป็นชายจำนวน 28 ราย สถานภาพเป็นผู้ใหญ่บ้านจำนวน 3 ราย ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านจำนวน 2 ราย กรรมการหมู่บ้านจำนวน 2 ราย สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลจำนวน 3 ราย อาสาสมัครหมู่บ้านและผู้อำนวยความสะดวกโรงเรียนรวมทั้งประธานร้านค้าชุมชนจำนวนละ 1 ราย ประธานกลุ่มอาชีพต่าง ๆ จำนวน 10 ราย กรรมการกลุ่มอาชีพจำนวน 4 ราย และสมาชิกกลุ่มอาชีพจำนวน 4 ราย เป็นชาวบ้านเพี้ยพานจำนวน 11 ราย ชาวบ้านหนองหัววัวและบ้านสุขสมบูรณ์จำนวนหมู่บ้านละ 10 ราย

2. สภาพการพัฒนาหมู่บ้านสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในจังหวัดขอนแก่น

ชาวบ้านที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ศึกษาทั้งสามหมู่บ้านนี้ได้มีพื้นฐานการดำเนินชีวิตโดยอาศัยทุนชุมชน ได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนทางชีวภาพ และทุน

ทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่อยู่ก็ทั้งยังมีความอบอุ่นอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันอันเป็นลักษณะพื้นฐานของสังคมชนบทมาช้านานแล้วเช่นกัน และเมื่อกรมการพัฒนาชุมชนได้มีโครงการประเมิน “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง” หรือ “หมู่บ้านอยู่เย็น เป็นสุข” ขึ้นจึงได้มีการพัฒนาหมู่บ้านต่อยอดด้วยการใช้ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียง 6x2 ที่กำหนดขึ้นโดยกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยเป็นแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านดังกล่าว

2.1 ด้านการลดรายจ่ายนั้น ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนเหล่านี้ได้ลดรายจ่ายในครัวเรือนโดยการทำสวนครัว ทั้งนี้ครัวเรือนส่วนใหญ่ได้**ปลูกพืชผักที่กินได้**แล้วแล้วแต่เป็นพืชผักสวนครัวที่สามารถนำมาใช้ในการประกอบอาหารในชีวิตประจำวันได้ เช่น ต้นหอม ผักชี ต้นพริก ต้นแมงลัก ต้นโหระพา ต้นมะเขือเทศ ต้นข่า และต้นตะไคร้เป็นต้น สำหรับการปลูกพืชผักเหล่านี้พบว่า ในกรณีที่มีพื้นที่ว่าง ชาวบ้านมักจะปลูกในที่ว่างบริเวณหลังบ้าน สำหรับกรณีที่มีพื้นที่ว่างสำหรับเพาะปลูกน้อยก็มักจะใช้ยางรถยนต์เก่า หรือกะละมังใบใหญ่ซึ่งอาจจะเป็นเพราะมีรูรั่วและมีสภาพเก่าไม่สามารถใช้การได้แล้วจึงนำมาปลูกพืชผักเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม ได้มีบางครัวเรือนที่ได้ปลูกตามที่นาของตน ในการเก็บเกี่ยวผลผลิตนั้นก็จะเลือกการเก็บเกี่ยวโดยการตัดหรือเด็ดแทนการถอนเพื่อให้สามารถเหลือไว้กินต่อได้ในกรณีที่มีใช้ไม่หมดลูกหนึ่ง ประโยชน์สำคัญประการหนึ่งของการทำพืชผักสวนครัวไว้กินเองที่ชาวบ้านจากชุมชนทั้งสามแห่งนี้เห็นพ้องต้องกันก็คือ นอกจากที่จะช่วยในการลดรายจ่ายในครอบครัวได้แล้ว ยังช่วยให้พวกตนได้บริโภคผักสวนครัวปลอดสารพิษอีกด้วย

กิจกรรมการลดรายจ่ายที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง ก็คือ การที่ชาวบ้านในชุมชนทั้งสามแห่งนี้ต่างก็ได้มีการ**เลี้ยงปลาในบ่อไว้บริโภคและขาย ตลอดจนการทำปุ๋ยชีวภาพ**จากวัสดุที่หาได้ในชุมชน เช่น เศษขยะ ปุ๋ยคอกและน้ำจี้เอม รวมทั้งหอยเชอรี่ โดยมีสำนักงานเกษตรอำเภอ ได้เข้ามาสอนวิธีการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ และได้ให้การส่งเสริมอุปกรณ์และวัตถุดิบ เช่น ถังและน้ำหมัก (น้ำจี้เอม) ที่จำเป็นต่อการทำปุ๋ยหมักชีวภาพด้วย ในการทำปุ๋ยชีวภาพไว้ใช้กันเองนั้น นอกจากจะเป็นการลดรายจ่ายที่มาจากการทำปุ๋ยเคมีมีราคาสูงแล้วยังเป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อออกไปซื้อหาปุ๋ยเคมีในเมืองอีกด้วย ประการสำคัญยังเป็นการช่วยกำจัดศัตรูพืชอย่างหอยเชอรี่อีกด้วย

กิจกรรมสำหรับการลดรายจ่ายที่หมู่บ้านทั้งสามแห่งนี้ได้นำมาปรับใช้ก็คือ การรณรงค์ให้ครัวเรือนห่างไกลจากอบายมุขต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นการเสพยาเสพติดและการพนันต่าง ๆ โดยชาวบ้านเหล่านี้ต่างมีพฤติกรรมที่ห่างไกลจากอบายมุขประเภทต่าง ๆ เช่น การเล่นไพ่และการซื้อลอตเตอรี่ หรือที่ชาวบ้านเรียกกันจนติดปากว่า “ หวยเบอร์ ” รวมทั้งยังลด ละ เลิก สิ่งเสพติดต่าง ๆ เช่น บุหรี่ และเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ต่าง ๆ เช่น เหล้า ซึ่งก็ได้มีโครงการ “ลด ละ เลิก” เหล้าและบุหรี่ที่ปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของผลกระทบของเหล้าและบุหรี่ที่มีสุขภาพ

นอกจากนี้ ชาวบ้านในชุมชนเหล่านี้ยังลดรายจ่ายด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่น่าสนใจ เช่น การใช้โทรศัพท์ในการติดต่อประสานงานแทนการเดินทางด้วยรถยนต์ ซึ่งก็ประสบความสำเร็จในการติดต่อประสานงานและประหยัดรายจ่ายด้วยเช่นกัน หรือบางรายซึ่งเป็นถึงระดับผู้นำท้องถิ่นและมีรถยนต์หลายคันก็จอดรอไว้ และใช้การเดินหรือการขี่รถจักรยานยนต์แทนเมื่อมีความจำเป็นต้องเดินทางเป็นระยะสั้น ๆ ก็ทำให้ประหยัดรายจ่ายอีกด้วย

2.2 ด้านการเพิ่มรายได้ นั้น พบว่า การเพิ่มรายได้ของชาวบ้านเหล่านี้โดยส่วนใหญ่มักจะทำกันโดยการรวมตัวกันเป็น “กลุ่มอาชีพต่าง ๆ” ซึ่งรู้จักกันอย่างแพร่หลายภายใต้ “โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์” หรือ OTOP นั่นเอง โดยกลุ่มอาชีพในชุมชนเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีความเข้มแข็งและสามารถนำรายได้เสริมมาสู่ชุมชนด้วยเช่นกัน ได้แก่ กลุ่มชาแปะตำบึง กลุ่มทอเสื่อลายขิดจากต้นกก กลุ่มเลี้ยงผึ้ง กลุ่มจักสาน กลุ่มกล้วยฉาบ (กล้วยเบรคแตก) กลุ่มปลูกผักเพื่อจำหน่าย กลุ่มปุยชีวภาพหรือกลุ่มปุยอินทรีย์ กลุ่มหมอลำ และกลุ่มตัดเย็บพรมเช็ดเท้า (จากเศษผ้า) เป็นต้น สำหรับกำไรที่ได้จากการขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มนั้นก็จะจัดสรรให้กับสมาชิกตามกฎเกณฑ์ที่แต่ละกลุ่มฯ ได้ตั้งไว้ ซึ่งก็มักจะเป็นที่ยอมรับของสมาชิกกลุ่มและเป็นไปอย่างยุติธรรมและในแต่ละปีสมาชิกกลุ่มก็ยังจะได้เงินปันผลจากกลุ่มอีกด้วย ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า กลุ่มอาชีพเหล่านี้ นอกจากจะเป็นการสร้างรายได้เสริมให้กับคนในชุมชนแล้วยังเป็นการสร้างความสามัคคีให้กับชุมชนอีกด้วย บางรายเลือกที่จะทำไร่นาสผสมผสานแทนการปลูกพืชเชิงเดี่ยว เพราะมีความเห็นว่าการทำไร่นาสผสมผสานนั้นเป็นการลดความเสี่ยงที่เกี่ยวข้องกับสภาพภูมิอากาศและความต้องการของตลาดที่เปลี่ยนแปลง

อยู่เสมอ รวมทั้งยังรวมไปถึงการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นดินและน้ำให้เกิดประโยชน์สูงสุดด้วยเช่นกัน

2.3 ด้านการประหยัด อดออมนั้น ชุมชนทั้ง 3 แห่งนี้ได้ให้ความสำคัญกับการประหยัดอดออมด้วยเช่นกัน โดยชาวบ้านในชุมชนจะมีการใช้จ่ายอย่างประหยัดซื้อหาเฉพาะสิ่งของที่จำเป็นเท่านั้น ซึ่งหากผลิตสิ่งของบางอย่าง เช่น ตะกร้า กระบุง หรือ เสื้อใช้เองได้ก็จะผลิตเอง และหากผลิตเกินปริมาณที่ต้องการก็จะขายไป สำหรับในการอดออมนั้น ได้มีการออมทั้งการออมผ่านธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ และออมผ่านกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนวันละบาท กลุ่มผู้สูงอายุ และกลุ่มสัจจะเงินล้าน เป็นต้น นอกจากนี้ ภายใตักกลุ่มอาชีพต่าง ๆ จะมีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จัดตั้งขึ้นเพื่อให้สมาชิกกลุ่มอาชีพนั้น ๆ สามารถออมเงินกับกลุ่มและกู้ยืมเงินจากกลุ่มได้ สำหรับการกู้ยืมเงินจากกลุ่มนั้น โดยมากก็จะมีวัตถุประสงค์เพื่อให้สมาชิกกลุ่มสามารถกู้ยืมเงินจากกลุ่มไปลงทุนในการจัดซื้อวัตถุดิบเพื่อนำมาผลิตสินค้าให้กับกลุ่ม อย่างไรก็ตาม ก็ได้มีบางกลุ่มเช่นกันที่อนุญาตให้สมาชิกกลุ่มสามารถกู้ยืมเงินไปเพื่อการอื่นที่นอกเหนือจากการนำไปลงทุนผลิตสินค้าได้ เช่น การกู้ยืมเงินเพื่อเป็นค่าเล่าเรียนบุตรหลานหรือเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายสำหรับอุปกรณ์การเรียนต่าง ๆ รวมทั้งเครื่องแบบนักเรียนด้วย เป็นต้น ในการกู้ยืมเงินนั้นจะมี 2 ประเภทด้วยกันคือ การกู้ยืมเงินสามัญและการกู้ยืมเงินฉุกเฉิน ซึ่งการที่สมาชิกกลุ่มจะกู้ยืมเงินประเภทใดนั้นก็ขึ้นอยู่กับความต้องการของสมาชิกกลุ่มนั้น ๆ และความรวดเร็วของการได้เงินกู้ยืม เพราะหากสมาชิกผู้ต้องการเงินจำนวนมากแต่สามารถรอได้ก็มักจะเลือกการกู้ยืมเงินประเภทสามัญ ในทางตรงกันข้าม หากรายได้ต้องการเงินไม่มากและต้องการใช้เงินแบบรีบด่วนก็มักจะเลือกการกู้ยืมเงินประเภทฉุกเฉิน การที่กลุ่มออมทรัพย์เหล่านี้ให้สมาชิกได้กู้ยืมเงินนั้นมิได้เป็นการส่งเสริมให้คน “เป็นหนี้” หากแต่เป็นการส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันภายในชุมชนและเป็นการลดการพึ่งพิงจากภายนอก เนื่องจากการกู้ยืมเงินจากกลุ่มออมทรัพย์เหล่านี้จะมีดอกเบี้ยเงินกู้ต่ำกว่าธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ โดยทั่วไป อีกทั้งยังทำให้เกิดการไหลเวียนของเงินในชุมชนและเป็นการส่งเสริมการออมเงิน ซึ่งในท้ายที่สุดสมาชิกจะได้เงินปันผลกลับคืน

นอกจากนี้ ยังมีการออมเงินผ่านธนาคารชุมชนหรือธนาคารหมู่บ้านอีกด้วย ซึ่งนับได้ว่าเป็นแหล่งออมเงินที่ค่อนข้างเป็นที่นิยมของคนในชุมชน รวมทั้งมีร้านค้าชุมชน หรือ “ศูนย์สวัสดิการตลาด” ที่นอกจากจะช่วยให้คนในชุมชนได้สะดวกต่อการซื้อหาสินค้าและสามารถซื้อสินค้าในราคาถูกกว่าร้านค้าอื่นๆ โดยทั่วไปแล้ว ยังเป็นแหล่งออมเงินอีกแหล่งของชุมชนด้วยเช่นกัน เพราะในแต่ละปีสมาชิกจะได้เงินปันผลกลับคืนมา อย่างไรก็ตาม เงินปันผลที่ได้รับคืนมาในแต่ละปีนั้นจะไม่สามารถกำหนดเป็นจำนวนเงินที่แน่นอนได้ทั้งขึ้นอยู่กับผลกำไรที่ร้านค้าได้ในปีนั้น ๆ

2.4 ด้านการเรียนรู้ นั้น พบ ชุมชนทั้ง 3 แห่งนี้ได้มีการเรียนรู้ผ่านรูปแบบของการเรียนรู้ต่าง ๆ 4 รูปแบบด้วยกัน คือ

1) **การเรียนรู้ผ่านการเป็นสมาชิกกลุ่มอาชีพต่าง ๆ** กล่าวคือได้ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่แต่ละคนเรียนรู้และสั่งสมมาตั้งแต่เป็นเมื่อครั้งเป็นเด็ก ต่อมาเมื่อมีการทำงานร่วมกันในกลุ่มอาชีพจึงได้มาถ่ายทอดภูมิปัญญาและเทคนิครวมไปถึงเคล็ดลับที่แต่ละคนมีให้แกกันและกัน เช่น การทอผ้าไหมมัดหมี่ด้วยลวดลายต่าง ๆ การทอเสื่อและการจักสาน เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีกลุ่มไร่นาสผสมผสานที่เป็นแหล่งเรียนรู้เกี่ยวกับพืชไร่ ปุ๋ยอินทรีย์และดิน ให้แก่คนในชุมชน นักเรียน นักศึกษา ตลอดจนคนจากชุมชนที่เข้ามาศึกษาดูงานอีกด้วย

2) **การเรียนรู้โดยการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้ชุมชน** กล่าวคือ หมู่บ้านทั้ง 3 แห่งนี้ ต่างก็มีศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่แสดงถึงรายละเอียดของโครงการต่าง ๆ อันจะเป็นประโยชน์แก่อนุชนรุ่นหลังและผู้ที่มีสนใจเข้ามาศึกษาดูงานในชุมชนด้วยเช่นกัน

3) **การให้ลูกหลานและเยาวชนได้เข้าร่วมโครงการสำคัญต่าง ๆ ของชุมชน** เช่น ในวันสำคัญทางศาสนาต่าง ๆ และเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถที่ได้มีการจัดให้มีกิจกรรมการปลูกต้นไม้เนื่องในวันสำคัญดังกล่าว ดังนั้นจึงทำให้ลูกหลานได้เห็นความสำคัญของสิ่งแวดล้อม นอกจากนี้ ยังให้ลูกหลานได้มีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตของกลุ่มอาชีพต่าง ๆ

4) การเรียนรู้ผ่านการบรรจุองค์ความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นสำคัญต่าง ๆ เข้าเป็นหลักสูตรท้องถิ่น กล่าวคือ กระทรวงศึกษาธิการได้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น และต้องการที่จะให้มีการถ่ายทอดและสืบสานต่อไปโดยอนุชนรุ่นหลังเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่ยั่งยืน ดังนั้นจึงได้กำหนดให้มีการบรรจุภูมิปัญญาท้องถิ่นของแต่ละชุมชนเข้าเป็นหลักสูตรบังคับของโรงเรียนในชุมชนนั้น ๆ และให้ปราชญ์ชาวบ้านเป็นครูสอน (อาจารย์พิเศษ) เพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาต่าง ๆ ดังกล่าวให้กับเยาวชนในชุมชน ดังนั้นจึงทำให้ชุมชนทั้ง 3 แห่งนี้ต่างก็มีการบรรจุภูมิปัญญาท้องถิ่นเหล่านี้เข้าสู่หลักสูตรท้องถิ่นเช่นกัน

2.5 ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน

ชุมชนแต่ละแห่งได้มีวิธีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม กล่าวคือการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนเหล่านี้สามารถทำได้หลายวิธี ได้แก่ การที่คนในชุมชนแต่ละคนไม่ตัดไม้ทำลายป่า เพราะเห็นความสำคัญของป่าอันเปรียบเสมือน “คู่กับข้าว” ของชุมชนที่มีอาหารธรรมชาติหรืออาหารป่าต่าง ๆ เช่น เห็ด พืช ผัก สมุนไพร และไข่มดแดง เป็นต้นให้ชุมชนได้นำมาประกอบอาหารหรือนำมาใช้เป็นสมุนไพรในการรักษาโรคได้และมีจิตสำนึกถึงผลเสียที่จะตามมาจากการตัดไม้ทำลายป่าของชุมชน อีกทั้งยังมีการใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเฝ้าระวังไฟป่าที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในช่วงฤดูร้อนซึ่งเต็มไปด้วยสภาวะอากาศที่แห้งแล้งและอาจจะเกิดการลุกลามขึ้นจนอาจจะลามเข้ามาถึงในชุมชนได้ ดังนั้นชุมชนจึงร่วมแรงร่วมใจกันดาบห้วยรอบป่าและคอยช่วยกันเฝ้าระวังไฟป่าและการใช้พลังชุมชนในการแจ้งเบาะแสแก่สำนักงานป่าไม้หากมีการลักลอบตัดไม้เพื่อเป็นการรักษาป่าชุมชนดังกรณีของหมู่บ้านเพี้ยพานที่ได้มีการสร้างสร้างกฎกติกาขึ้นมาขึ้นมาเพื่อลงโทษผู้ตัดไม้ทำลายป่าในชุมชนและให้รางวัลสำหรับผู้แจ้งเบาะแสดังกล่าวหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะป่าไม้เพื่อให้เกิดความยั่งยืนนั้น ชุมชนยังทำได้ด้วยการจัดตั้งกลุ่มทางสังคมขึ้น เช่น หมู่บ้านสุขสมบูรณ์ที่ได้จัดตั้งกลุ่มเพาะชำกล้าไม้ กลุ่มปลูกไผ่และกลุ่มปลูกป่าชุมชน

สำหรับแหล่งน้ำนั้น คนในชุมชนต่างจึงให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการดูแลแหล่งน้ำในชุมชนให้มีความสะอาดและอนุรักษ์ให้ชุมชนรุ่นหลังได้สามารถใช้น้ำในแหล่งน้ำได้ตลอด เกี่ยวกับการดูแลและอนุรักษ์แหล่งน้ำนั้นชุมชนทั้งสามแห่งนี้ก็มักจะระมัดระวังเรื่องการใช้งานน้ำเป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ พยายามใช้น้ำอย่างประหยัดและพยายามใช้น้ำให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด ยิ่งไปกว่านั้น ยังได้มีการตั้งกฎเกณฑ์ร่วมกันในการใช้น้ำ เช่น การคิดค่าใช้จ่ายในกรณีที่มีการใช้น้ำมากหรือการให้คณะกรรมการหมู่บ้านดูแลรักษาและมีการตั้งกฎเกณฑ์ขึ้นมา เช่น ห้ามทิ้งขยะในบริเวณแหล่งน้ำ เป็นต้น

อนึ่ง การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนนั้น หมู่บ้านทั้งสามแห่งนี้ได้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน โดยมีการใช้อย่างระมัดระวัง มีการปลูกทดแทน และมีการนำไปสู่การเป็นวาระของชุมชน รวมทั้งมีการปลูกฝังให้เยาวชนรุ่นหลังได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้รู้จักคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและ การใช้อย่างถูกวิธีกล่าวคือ ในกรณีของป่าไม้ นั้น ชุมชนทั้งสามแห่งนี้ได้มีการปลูกต้นไม้ โดยแต่ละสมาชิกในชุมชนแต่ละคนจะช่วยกันปลูกต้นไม้ตามที่นาหรือพื้นที่ที่ว่างภายในบริเวณบ้านของตนเองหรือตามคูหรือคันนา เพื่อเป็นการเพิ่มปริมาณต้นไม้และทดแทนต้นไม้บางต้นที่ผุพังไปตามกาลเวลา นอกจากนี้ยังมีการกำหนดให้เป็นกิจกรรมของชุมชนในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันสำคัญทางศาสนา (วันเข้าพรรษาและวันออกพรรษา) และวันเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เป็นต้น โดยชุมชนจะมีการปลูกต้นไม้ในบริเวณที่จัดไว้ให้ ซึ่งโดยมากจะเป็นป่าชุมชน ทั้งนี้กิจกรรมเหล่านี้จะเป็นกิจกรรมที่ทุกคนในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันทำ และมีการนำเด็กและเยาวชนมาเข้าร่วมโครงการด้วย เพื่อที่จะได้รู้ถึงคุณค่าและได้สืบสานเจตนารมณ์ต่อไปในอนาคต สำหรับแหล่งน้ำนั้น ได้พบว่า เนื่องจากแหล่งน้ำเหล่านี้เป็นแหล่งน้ำที่เต็มไปด้วยปลามากมาย ดังนั้นในแต่ละปีหมู่บ้านจึงได้จัดให้มีการประมูลเพื่อให้ได้รับสัมปทานในการจับปลาขึ้นเพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้มีการจับปลาในฤดูวางไข่ เป็นต้น ในกรณีของดินนั้น พบว่า ในชุมชนต่าง ๆ นี้จะมีปราชญ์ชาวบ้านผู้ซึ่งถือว่ามีความรู้ความเชี่ยวชาญ หรือมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติเกี่ยวกับดินหรือที่ชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า “หมอดิน” ผู้ซึ่งจะมี

ส่วนช่วยในการให้คำแนะนำวิธีการรักษาดิน การใช้ดินอย่างถูกวิธี รวมไปถึงการปรับปรุงดิน อีกทั้งยังมีการห้ามไม่ให้ใช้ปุ๋ยเคมีในการทำเกษตรอีกด้วย เพราะนอกจากจะเป็นการสิ้นเปลืองแล้วยังเป็นตัวการในการทำลายดินด้วย

2.6 ด้านการเอื้ออารีต่อกัน ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนทั้ง 3 แห่งนี้ได้มีความเอื้ออารีต่อกันผ่านการเป็นสังคมชนบทที่เป็นสังคมเล็ก ๆ และทุกคนในชุมชนต่างก็รู้จักกันหมด ทำให้มีความเป็นอยู่ที่เป็นไปอย่างอบอุ่นอารีเอื้ออาทรต่อกัน อีกทั้งยังส่งผ่านความเอื้ออารีต่อกันผ่านแนวคิดสวัสดิการชุมชนที่รัฐบาลได้ส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือกันและการเอื้ออาทรต่อกันของคนในชุมชนโดยการจัดกิจกรรมและกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ และเป็นการสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชน โดยเป็นการมุ่งเน้นให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งในรูปแบบของสิ่งของ เงินทุนและน้ำใจรวมไปถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลกันที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย โดยสวัสดิการชุมชนที่พบในชุมชนทั้งสามแห่งนี้ ได้แก่ กลุ่ม ออมทรัพย์สัจจะบันละบาท กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ธนากรข้าว กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าว กลุ่มทำนากกลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน และกลุ่มยุติธรรมชุมชน อย่างไรก็ตาม หากความบาดหมางหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นไปในระดับชุมชน (มิใช่ระดับปัจเจกบุคคลหรือระดับครอบครัว) การแก้ไขความขัดแย้งจะได้รับการจัดการผ่านการจัดเวทีประชาคมโดยมีคณะกรรมการเป็นหลัก นอกจากนี้ ชุมชนเหล่านี้ยังได้มีการจัดทำแผนชุมชนโดยบรรจุวาระสำคัญต่าง ๆ เช่น การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มอาชีพ การสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชน การพัฒนาสิ่งแวดล้อม และการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เข้าไว้ในแผนชุมชนและนำแผนไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชุมชนและการแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกันต่อไป

อภิปรายผล

งานวิจัยนี้เมื่อพิจารณาในภาพรวมเพื่อนำมาอภิปรายผลได้พบผลการวิจัยที่น่าสนใจประการหนึ่งคือ หมู่บ้านทั้งสามแห่งที่เป็นพื้นที่ศึกษาได้มีพื้นฐานการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนโดยอาศัยทุนชุมชน ได้แก่ ทุนทางสังคม ทุนทางชีวภาพ และทุนทางวัฒนธรรม รวมทั้งมีความอบอุ่นอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกันอันเป็นลักษณะพื้นฐานของสังคมชนบทและแนวทางบางประการจากรากฐานปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ซึ่งไม่แตกต่างไปจากงานวิจัยของสมบัติ พันธวิศิษฐ์ (2545) ที่ได้อธิบายถึงการที่คนในชุมชนชนบทต่างได้มีวิถีการดำเนินชีวิตอยู่บนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่บ้างแล้ว ดังนั้นเมื่อกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้มีโครงการประเมิน “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง” หรือ “หมู่บ้านอยู่เย็น เป็นสุข” ขึ้น โดยได้กำหนดตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียง (6x2) เป็นแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ส่งผลให้ชุมชนทั้งสามแห่งนี้ สามารถพัฒนาต่อยอดหมู่บ้านตามตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวได้เป็นอย่างดีจนประสบความสำเร็จเป็นหมู่บ้านต้นแบบเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่าง ๆ อาทิ หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง “อยู่เย็น เป็นสุข” ต้นแบบดีเด่นระดับจังหวัด หมู่บ้านต้นแบบตามโครงการพัฒนารูปแบบการส่งเสริมวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงจังหวัดขอนแก่นและหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบระดับอำเภอ ดังนั้นจึงอาจกล่าวได้ว่า การนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นเครื่องมือในการขับเคลื่อนการพัฒนาประเทศโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนชนบทนั้นนับว่าเป็นกลไกที่มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพอย่างยิ่งเนื่องจากปรัชญาดังกล่าวสอดคล้องและเกื้อหนุนกับบริบทของชุมชนชนบททั้งสามแห่ง อย่างไรก็ดี สภาพการประยุกต์ใช้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงในการพัฒนาต่อยอดหมู่บ้านสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงนั้นจะมีความแตกต่างกันออกไปตามบริบทของพื้นที่ไม่ว่าจะเป็นทุนชุมชน สภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมของชุมชนต่าง ๆ ดังกล่าวนั่นเอง

อนึ่ง เมื่อพิจารณาเกี่ยวกับการที่ชุมชนทั้งสามแห่งได้ใช้ตัวชี้วัดเศรษฐกิจพอเพียง 6x2 ในการพัฒนาต่อยอดหมู่บ้านสู่การเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงในรายละเอียดนั้น พบว่า **ด้านการลดรายจ่าย**หมู่บ้านทั้งสามแห่งนี้ได้ให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งและมีวิธีการลดรายจ่ายที่คล้ายคลึงกัน เริ่มด้วยการปลูกพืชผักสวนครัว เช่น ต้นหอม ผักชี ต้นพริก ต้นแมงลัก ต้นโหระพา ต้นมะเขือเทศ ต้นข่า และต้นตะไคร้ เป็นต้น รวมทั้งได้มีการเลี้ยงปลาในบ่อไว้บริโภค ทั้งนี้ก็ปรายได้ว่าสามารถช่วยลดรายจ่ายในการซื้ออาหารมาบริโภคประจำวันลงได้ อีกทั้ง ยังมีการจัดทำบัญชีครัวเรือนขึ้น เพื่อให้สมาชิกในแต่ละครัวเรือนนั้นได้ทราบรายจ่ายที่ได้ใช้จ่ายไปในแต่ละวันมีความโปร่งใสและจะได้ใช้เป็นข้อมูลในการช่วยประหยัดหรือลดรายจ่ายโดยตัดหรือลดรายจ่ายในบางรายการที่ไม่จำเป็นออกไป นอกจากนี้ สมาชิกในครัวเรือนได้หาโอกาสขายหมูและ

ยาเสพติดประเภทต่าง ๆ อีกด้วย ยิ่งไปกว่านั้น บางรายได้ให้ความสนใจกับการลดรายจ่ายมากและได้มีวิธีการลดรายจ่ายที่น่าสนใจ คือ การเลือกใช้โทรศัพท์ในการติดต่อประสานงานแทนการเดินทางด้วยรถยนต์ หรือใช้วิธีการเดินหรือการขับรถจักรยานยนต์แทนการขับรถยนต์เมื่อมีความจำเป็นต้องเดินทางเป็นระยะสั้น ด้วยเหตุผลที่ว่า “การขับรถจักรยานยนต์และรถยนต์นั้นเป็นการสิ้นเปลืองและส่งผลต่อสิ่งแวดล้อมนั่นเอง”

ด้านการเพิ่มรายได้นั้นสามารถทำได้โดยการที่ให้ครัวเรือนมีรายได้เสริม ซึ่งชุมชนทั้งสามแห่งนี้ทุกครัวเรือนก็มีรายได้เสริมจากการทำอาชีพรองหรืออาชีพเสริมเพื่อมีรายได้เสริมจากการทำการเกษตร เช่น รับจ้างทั่วไป ปลูกพืชหมุนเวียน เย็บผ้า และขายของ เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีรายได้เสริมมาจากการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หรือ “กลุ่มอาชีพต่าง ๆ” ซึ่งรู้จักกันอย่างแพร่หลายภายใต้ “โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” หรือ OTOP โดยอาศัยเวลารว่างจากการทำนาหรือรอฤดูเก็บเกี่ยวรวมกลุ่มกันโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ได้รับตกทอดมาจากบรรพบุรุษ หรือการเข้ารับการอบรมเสริมความรู้จากหน่วยงานต่าง ๆ ที่รวมทั้งใช้วัตถุดิบที่สามารถหาได้ในท้องถิ่นมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ ออกสู่ตลาด นำรายได้เสริมมาสู่ตนเอง ครอบครัวและชุมชน ทำให้ชุมชนทั้งสามแห่งนี้ต่างก็มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และแต่ละชุมชนก็มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชนที่มีผลิตภัณฑ์ที่สร้างชื่อเสียงให้กับกลุ่ม อาทิ หมู่บ้านสุขสมบูรณ์นั้น เป็นที่รู้จักกันแพร่หลายถึงความสะอาดและความอ้อยของข้าวหลามรวมทั้งรสชาติและสรรพคุณของชาแปะดำบึง หมู่บ้านหนองหัววัวนั้นไข่เค็มตรีสมีชื่อเสียง เพราะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองที่เป็นไข่เค็มเสริมไอโอดีน พอกด้วยดินจอมปลวกทำให้ไม่มีกลิ่นคาวของไข่เป็ดและเสริมโปรตีนด้วย สำหรับหมู่บ้านเพี้ยพาน นั้นผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่รู้จักแก่คนทั่วไปก็คือ กล้วยฉาบ (กล้วยเบรคแตก) และน้ำผึ้งบริสุทธิ์ รวมทั้งผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งบริสุทธิ์ รวมทั้งผลิตภัณฑ์จากน้ำผึ้งที่หอมหวาน เนื่องจากเกสรดอกกล้วยและดอกสาปเสือ เป็นต้น ดังนั้นจึงสามารถกล่าวได้ว่า กลุ่มอาชีพเหล่านี้ช่วย “สร้างงานและสร้างรายได้ ส่งเสริมการออม และสร้างความสามัคคี” ให้กับคนในชุมชนซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับงานวิจัยของรัชชัย ศรีลาภ (2541) ที่ธุรกิจชุมชนสามารถนำมาเป็นอาชีพเสริมและช่วยเสริมสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนส่งผลให้ฐานะ

ความเป็นอยู่ของชาวบ้านดีขึ้นตามอัธยาศัย หากแต่ส่วนทางกับงานวิจัยของชลกาญจน์ ฮาชนันรี (2541) ที่ได้พบว่า การเพิ่มรายได้การประกอบธุรกิจร้านอาหารของกลุ่มสตรีบ้านน้อย อำเภอยางชุมน้อย จังหวัดเลยนั้นไม่ชัดเจนนัก ทั้งนี้อาจจะเป็นเพราะความแตกต่างด้านบริบทชุมชนของพื้นที่วิจัยแต่ละแห่งนั่นเอง อย่างไรก็ตามงานวิจัยดังกล่าวได้พบว่า ธุรกิจร้านอาหารของกลุ่มสตรีดังกล่าวช่วยลดการว่างงานหลังฤดูการทำนาและทำไร่ อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความสามัคคีระหว่างกลุ่มและกลุ่มต่าง ๆ ในชุมชนตลอดจนกับหน่วยงานต่าง ๆ

ประเด็นที่น่าสนใจอีกประเด็นหนึ่งที่พบเกี่ยวกับการเพิ่มรายได้คือ มิติเกี่ยวกับครัวเรือนใช้เทคโนโลยีซึ่งครัวเรือนในชุมชนทั้งสามแห่งนี้ได้มีการใช้เทคโนโลยีโดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำปุ๋ยชีวภาพไว้ใช้เองโดยการใช้วัตถุดิบที่สามารถหาได้ในชุมชน เช่น เศษขยะ ปุ๋ยคอกและน้ำจืดหมัก รวมทั้งหอยเชอร์รี่ ซึ่งได้รับการอบรมจากสำนักงานเกษตรอำเภอยางฯ ในการทำปุ๋ยชีวภาพไว้ใช้เองนั้นยังเป็นการลดรายจ่ายที่มาจากการทำปุ๋ยเคมีที่มีราคาสูงอีกด้วยซึ่งผลกรวิจัยไม่แตกต่างไปจากกับงานวิจัยของทรงชัย ดิยานนท์ (2542) และยังเป็นการประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพื่อออกไปซื้อหาปุ๋ยเคมีในเมืองอีกด้วย ประการสำคัญ ยังเป็นการช่วยกำจัดศัตรูพืชอย่างหอยเชอร์รี่ด้วยเช่นกัน เพราะหอยเชอร์รี่เป็นวัตถุดิบสำคัญหนึ่งในการทำปุ๋ยชีวภาพ ดังนั้นการทำปุ๋ยหมักชีวภาพไว้ใช้กันเองจึงได้รับความนิยมจากครัวเรือนแทบทุกครัวเรือนในชุมชนแห่งนี้

อนึ่ง เกี่ยวกับการประหยัดควดอมนั้น ชุมชนทั้งสามแห่งนี้ได้ให้ความสำคัญกับการประหยัดควดอมนด้วยการใช้จ่ายอย่างระมัดระวังโดยซื้อหาเฉพาะสิ่งของที่จำเป็นเท่านั้นโดยมักจะเลือกใช้วัสดุที่สามารถหาได้ในท้องถิ่นและสามารถนำผลิตสิ่งของไว้ใช้เองได้ เช่น ตะกร้า กระบุง หรือเสื่อ ก็จะผลิตเอง และหากผลิตเกินปริมาณที่ต้องการก็จะนำไปจำหน่ายเป็นรายได้เสริม สำหรับการออมเงินนั้น ได้มีการออมเงินหลายแหล่งด้วยกันไม่ว่าจะเป็นการออมเงินผ่านธนาคารพาณิชย์ต่าง ๆ และออมเงินผ่านกลุ่มที่เป็นแหล่งเงินชุมชน เช่น ธนาคารชุมชน กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ กลุ่มกองทุนวันละบาท กลุ่มผู้สูงอายุและกลุ่มสัจจะเงินล้าน (หรือกองทุนหมู่บ้านและชุมชน) อย่างไรก็ตามผลการวิจัยหนึ่งที่น่าสนใจจากงานวิจัยนี้คือ การที่การออมเงินผ่านธนาคารพาณิชย์

ต่าง ๆ นั้นไม่ค่อยได้รับความนิยมจากชาวบ้านในชุมชนเหล่านี้เท่าที่ควรเนื่องจากเห็นว่าเป็นการเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทาง แต่วิธีการออมเงินที่เป็นที่นิยมก็คือการออมเงินกับแหล่งเงินชุมชนเพราะช่วยประหยัดเวลาและค่าใช้จ่ายในการเดินทางไปธนาคารพาณิชย์ ทั้งยังได้รับเงินปันผลในแต่ละปีหรือในแต่ละหกเดือนตามแต่ข้อตกลงของแต่ละกลุ่ม ยิ่งไปกว่านั้น การออมเงินกับแหล่งเงินในชุมชนยังเป็นเงินที่หมุนเวียนในชุมชนก่อให้เกิด “การช่วยเหลือซึ่งกันและกันในชุมชน” ดังนั้นจึงทำให้ชาวบ้านบางรายออมเงินกับหลายกลุ่มฯ ข้างต้น ประการสำคัญ การสมัครเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มทางการเงินของชุมชนเหล่านี้ สมาชิกยังสามารถกู้ยืมเงินได้ในอัตราดอกเบี้ยที่ต่ำกว่าธนาคารอีกด้วยมีความสอดคล้องกับงานวิจัยของเกรียงกมล ศรีมา (2544) ที่ได้สะท้อนให้เห็นถึงการรวมตัวกันของชุมชนบ้านป่าป๋อง ตำบลป่าป๋อง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ที่ได้รวมกลุ่มเพื่อช่วยเหลือกันเมื่อประสบวิกฤติเศรษฐกิจ

ด้านการเรียนรู้ จากผลการวิจัยได้พบว่า ในอดีตชุมชนทั้งสามแห่งนี้ไม่ได้มีการบันทึก ภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นลายลักษณ์อักษร ต่อมาหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นกรมการพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรอำเภอและสำนักส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) ได้เห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการนำไปสู่การพึ่งตนเองของชุมชนและพัฒนาที่ยั่งยืนได้ จึงได้ส่งเสริมและแนะนำให้ชุมชนมีการบันทึกภูมิปัญญาท้องถิ่นผ่านการจัดตั้งเป็นศูนย์เรียนรู้ชุมชนเพื่อเป็นสถานที่ให้นักเรียน นักศึกษา ตลอดจนผู้สนใจได้เข้ามาศึกษาดูงานต่อไป อนึ่ง การที่หน่วยงานภาครัฐแนะนำให้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มอาชีพบันทึกภูมิปัญญาที่ใช้ในการผลิตผลิตภัณฑ์ของกลุ่ม รวมทั้งการที่กระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายให้บรรจุภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สำคัญของการผลิตผลิตภัณฑ์ที่มีชื่อเสียงของท้องถิ่นนั้น ๆ เข้าไว้เป็นหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อที่เยาวชนจะได้ศึกษานับว่าเป็นนโยบายที่ดีอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนได้ เกี่ยวกับการให้ความสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและการประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ชุมชนทั้งสามแห่งนี้ได้ทำผ่านการพบปะพูดคุยกันในชีวิตประจำวัน การจัดประชุมหรือเวทีประชาคมเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การจัดกิจกรรมหรือโครงการต่าง ๆ การเข้าร่วมอบรม ประชุมสัมมนา ซึ่งจัดโดยภาคีภาครัฐต่าง ๆ และการศึกษาดูงานหมู่บ้านต้นแบบอื่น ๆ

ด้านการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน นั้น ได้มุ่งเน้นไปที่การที่ชุมชนใช้วัตถุดิบอย่างยั่งยืน ซึ่งหมู่บ้านทั้งสามแห่งนี้ก็ได้มีการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม เช่น ป่าไม้ ก็ทำหลายวิธีด้วยกัน เช่น การที่คนในชุมชนแต่ละคนได้รับการปลูกจิตสำนึกเกี่ยวกับการไม่ตัดไม้ทำลายป่า เนื่องจากได้เห็นความสำคัญ ของป่าอันเปรียบเสมือน “ตู้กับข้าว” ของชุมชนที่มีอาหารธรรมชาติ หรืออาหารป่า ต่าง ๆ อาทิ เห็ด พืช ผัก สมุนไพรและไข่มดแดง เป็นต้น ให้ชุมชนได้นำมาประกอบอาหาร หรือนำมาใช้เป็นสมุนไพรในการรักษาโรคได้ อีกทั้งยังคำนึงถึงผลเสียที่จะตามมาจากการตัดไม้ทำลายป่าของชุมชน ซึ่งมีผลทำให้เกิดความแห้งแล้ง ไม่สามารถหาอาหารธรรมชาติเหล่านี้มาบริโภคได้ และทำให้ระบบนิเวศน์เสียสมดุลไป นอกจากนี้ ยังมีการใช้การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเฝ้าระวังไฟป่าที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ ในช่วงฤดูร้อนซึ่งเต็มไปด้วยสภาวะอากาศที่แห้งแล้งและอาจจะเกิดการลุกลามขึ้นจนอาจจะลามเข้ามาถึงในชุมชนได้ ดังนั้นชุมชนจึงร่วมแรงร่วมใจกันคอยเฝ้าระวังป่าและคอยช่วยกันเฝ้าระวังไฟป่า และมีการใช้พลังชุมชนในการแจ้งเบาะแสแก่สำนักงานป่าไม้หากมีการลักลอบตัดไม้เพื่อเป็นการรักษาป่าชุมชน ประการสำคัญ การดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะป่าไม้เพื่อให้เกิดความยั่งยืนนั้น ชุมชนยังทำได้ด้วยการจัดตั้งกลุ่มทางสังคมขึ้นมา ดังเช่นในกรณีของหมู่บ้านสุขสมบูรณ์ที่ได้จัดตั้งกลุ่มเพาะชำกล้าไม้ กลุ่มปลูกไผ่และกลุ่มปลูกป่าชุมชน เพื่อวัตถุประสงค์ดังกล่าว สำหรับการอนุรักษ์แหล่งน้ำนั้นชุมชนทั้งสามแห่งนี้ เริ่มต้นด้วยการระมัดระวังการใช้น้ำ โดยพยายามใช้น้ำอย่างประหยัดและพยายามใช้น้ำให้เกิดประโยชน์คุ้มค่าที่สุด นอกจากนี้ ยังได้มีการตั้งกฎเกณฑ์ร่วมกันในการใช้น้ำ เช่น การห้ามนำสิ่งปฏิกูลทิ้งลงในแหล่งน้ำและการกำหนดบทลงโทษในกรณีที่มีการฝ่าฝืนกฎดังกล่าว หรือการคิดค่าใช้จ่ายในกรณีที่มีการใช้น้ำมาก ซึ่งอาจกล่าวได้ว่า “เป็นข้อตกลงร่วมกันที่ทุกคนต้องเคารพและปฏิบัติตาม”

ในประเด็นของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนนั้น หมู่บ้านทั้งสามแห่งนี้ ได้มีการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนด้วยเช่นกัน อาทิ การใช้อย่างระมัดระวัง การปลูกทดแทน และการนำไปสู่การเป็นวาระของชุมชน รวมทั้งการปลูกฝังให้เยาวชน

รุ่นหลังได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้รู้จักคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ และการใช้อย่างถูกวิธี เช่น ป่าไม้ ชุมชนทั้งสามแห่งนี้ได้มีการใช้อย่างระมัดระวัง ไม่ตัดไม้ทำลายป่า และหากมีต้นไม้อายุชั้วไปตามกาลเวลาจะมีการปลูกต้นไม้ทดแทน ขึ้นใหม่ สำหรับแหล่งน้ำ ก็จะไม่ทิ้งปฏิกูลลงในแม่น้ำและไม่จับปลาในฤดูวางไข่ ในบางหมู่บ้าน หรือมีการประมูลการจับปลาในแต่ละปี เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้เกิดการจับปลาในฤดูวางไข่ เนื่องจากแหล่งน้ำเหล่านี้เป็นแหล่งน้ำที่เต็มไปด้วยปลา มากมาย และดิน ในชุมชนเหล่านี้จะมีปราชญ์ชาวบ้านผู้ซึ่งถือว่ามีความรู้ ความเชี่ยวชาญ หรือมีภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลและรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เกี่ยวกับดินหรือที่ชาวบ้านเรียกกันติดปากว่า “หมอดิน” ผู้ซึ่งจะมีส่วนช่วยในการ ให้คำแนะนำวิธีการรักษาดิน การใช้ดินอย่างถูกวิธี รวมไปถึงการปรับปรุงดิน อีกทั้งยังมีการห้ามไม่ให้ใช้ปุ๋ยเคมีในการทำการเกษตรอีกด้วย เพราะนอกจากจะเป็นการ สิ้นเปลืองแล้วยังเป็นอันตรายในการทำลายดินด้วย ซึ่งคล้ายคลึงกับงานวิจัยของ รุ่งนา มุกดาอนันต์ (2544)

สำหรับการที่ชุมชนได้มีการปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่น นั้น ชุมชนทั้งสามแห่งนี้ได้มีการ ปลูกต้นไม้ให้ร่มรื่นเพราะสมาชิกในชุมชนเห็นความสำคัญของการที่ชุมชนมีต้นไม้ เพราะช่วยทำให้หมู่บ้านร่มรื่นและเย็นสบาย อีกทั้งยังนำความสวยงามมาสู่หมู่บ้าน อีกด้วย ดังนั้นจึงช่วยกันปลูกต้นไม้ตามพื้นที่นาหรือพื้นที่ว่างภายในบริเวณบ้านของตนเอง หรือตามคูหรือคันนา และยังมีการกำหนดให้เป็นกิจกรรมของชุมชนในวันสำคัญต่าง ๆ เช่น วันสำคัญทางศาสนา (วันเข้าพรรษาและวันออกพรรษา) และวันเฉลิม พระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ เป็นต้น โดยชุมชนจะมีการปลูกต้นไม้ในบริเวณที่จัดไว้ให้ ซึ่งโดยมากจะเป็นป่าชุมชน ซึ่งกิจกรรม เหล่านี้จะเป็นกิจกรรมที่ทุกคนในชุมชนร่วมแรงร่วมใจกันทำและมีการนำเด็กและ เยาวชนมาเข้าร่วมด้วยเพื่อที่จะได้รู้ถึงคุณค่าและได้สืบสานเจตนารมณ์ต่อไปในอนาคต

เกี่ยวกับประเด็นการเอื้ออาทรต่อกันนั้น หมู่บ้านทั้งสามแห่งต่างก็มีความเอื้ออาทร ต่อกัน เหตุผลหนึ่งก็เป็นเพราะพื้นฐานสำคัญที่มีร่วมกันที่ได้ฝังรากลึกในสังคมชนบท ของหมู่บ้านทั้งสามแห่งนี้ นั่นก็คือ การที่คนไทยมีความเอื้ออาทรต่อกันมาช้านานแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสังคมชนบทที่เป็นสังคมเล็ก ๆ และทุกคนในชุมชนต่างก็จะมี

ความสัมพันธ์ที่เป็นเครือญาติกันอยู่แล้ว หรือไม่ทุกคนก็แทบจะรู้จักกันหมด จนเป็นที่มาของคำว่า “คนบ้านเดียวกัน” และเมื่อรัฐบาลได้ส่งเสริมให้เกิดการช่วยเหลือกัน และการเอื้ออาทรต่อกันของคนในชุมชนก็ยิ่งทำให้เกิดความแน่นแฟ้นในความสัมพันธ์ดังกล่าว

สำหรับการจัดกิจกรรมและกลุ่มทางสังคมต่าง ๆ ที่รัฐบาลได้ส่งเสริมให้มีการจัดขึ้นนั้นได้จัดขึ้นขึ้นภายใต้แนวคิดที่เรียกว่า “สวัสดิการชุมชน” ซึ่งเป็นการการซึ่งสร้างหลักประกันเพื่อความมั่นคงของคนในชุมชนโดยเป็นการมุ่งเน้นให้คนในชุมชนมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นทั้งในรูปแบบของสิ่งของ เงินทุนและน้ำใจ ซึ่งรวมไปถึงการช่วยเหลือเกื้อกูลกันที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย ดังนั้นชุมชนทั้งสามแห่งนี้ต่างก็มีกลุ่มที่มีลักษณะเป็นสวัสดิการชุมชน เช่น กลุ่มออมทรัพย์สัจจะวันละบาทก็เป็นกลุ่มที่ให้ความช่วยเหลือในเรื่องของเงินโดยการก่อให้เกิดแหล่งเงินทุนหมุนเวียนในชุมชน และจัดสรรผลกำไรหรือเงินที่สะสมให้แก่คนในชุมชน กลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มอาชีพที่ให้การช่วยเหลือในเรื่องของ การลดการพึ่งพาจากภายนอก แล้วหันมาเน้นการพึ่งพาตนเองและชุมชนให้มากที่สุดโดยการเพิ่มมูลค่าการผลิต การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการประกอบอาชีพ การใช้ผลกำไรและการลดรายจ่ายมาเป็นสวัสดิการให้แก่สมาชิกกลุ่มฯ ธนาคารข้าวก็เป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อช่วยเหลือคนในชุมชนที่ไม่มีที่ดินทำกิน กลุ่มเมล็ดพันธุ์ข้าวเป็นกลุ่มที่จัดตั้งขึ้นเพื่อให้สมาชิกกลุ่มได้ควบคุมดูแลกันเองไม่ว่าจะเป็นการ ไถนา หว่านข้าว เกี่ยวข้าว จนไปถึงการตรวจคัดเพื่อให้ข้าวได้มาตรฐานและได้ราคา กลุ่มทำนา มีลักษณะของการทำนาเป็นกลุ่มที่มีการนำข้าวมาเก็บรวมกันหลังจากฤดูเก็บเกี่ยวเพื่อให้สมาชิกได้มีข้าวกินตลอดปี กลุ่มผู้สูงอายุมีจุดประสงค์เพื่อให้สมาชิกได้มีหลักประกันเมื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วยหรือเสียชีวิต กล่าวคือ หากสมาชิกไม่สบายต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลก็จะได้ค่ารักษาพยาบาลต่อคืนและหากเสียชีวิตก็จะได้รับเงินเป็นสองเท่าของหุ้นที่มีอยู่โดยได้รับการสนับสนุนเงินจากกองทุนฯ และชมรมผู้สูงอายุ กลุ่มฌาปนกิจหมู่บ้าน มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ชุมชนได้ช่วยเหลือกันเองเมื่อสมาชิกในชุมชนเสียชีวิตลง

ประเด็นการที่ชุมชนรัก สามัคคี นั้นชุมชนทั้งสามแห่งนี้ก็รักใคร่กลมเกลียว ไม่ค่อยมีการทะเลาะเบาะแว้งกันแต่อย่างใด และหากมีก็จะมีการไกลเกลี่ยโดยผ่านกลุ่มยุติธรรมซึ่งเป็นกลุ่มทางสังคมกลุ่มหนึ่งที่ได้นำเอาวัฒนธรรมไทย โดยเฉพาะวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ให้ความเคารพนับถือผู้สูงอายุมาประยุกต์ใช้ในการไกลเกลี่ยกรณีพิพาทของคนในชุมชนก่อนที่จะความบาดหมางนั้นจะลุกลามใหญ่โตจนต้องหันไปพึ่งกระบวนการยุติธรรม ซึ่งก็มักจะให้ผู้ใหญ่บ้านหรือผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชนที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือเป็นผู้ไกลเกลี่ยเมื่อคนในชุมชนมีข้อพิพาทกัน อย่างไรก็ตาม หากความบาดหมางหรือความขัดแย้งที่เกิดขึ้นเป็นไปในระดับชุมชนมิใช่ระดับปัจเจกบุคคลหรือระดับครอบครัวอีกต่อไป การแก้ไขความขัดแย้งก็จะกระทำการผ่านการจัดเวทีประชาคมโดยมีคณะกรรมการหมู่บ้านเป็นหลัก นอกจากนี้ ชุมชนเหล่านี้ยังได้มีการจัดทำแผนชุมชนโดยบรรจุวาระสำคัญต่าง ๆ เช่น การพัฒนากลุ่มวิสาหกิจชุมชนหรือกลุ่มอาชีพ การสร้างงาน สร้างรายได้ให้กับชุมชน การพัฒนาสิ่งแวดล้อม การช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส เข้าไว้ในแผนชุมชนและนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อการพัฒนาชุมชนและการแก้ไขปัญหาชุมชนร่วมกันต่อไป

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย มีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) จากผลการวิจัย พบว่า หมู่บ้านต่าง ๆ ได้มีพื้นฐานการดำรงชีพอยู่ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่บ้างแล้ว ด้วยวิถีชีวิตแบบเรียบง่าย อาศัยทุนชุมชนในการดำรงชีวิตในแต่ละวัน และเมื่อได้รับการพัฒนาต่อยอดการดำรงชีวิตภายใต้ปรัชญาดังกล่าว โดยใช้ตัวชี้วัด 6x2 ที่กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยได้กำหนดขึ้น จึงทำให้ง่ายต่อการต่อยอดและประสบความสำเร็จไปสู่หมู่บ้านต้นแบบในระดับต่าง ๆ ดังนั้นกรมการพัฒนาชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรมีนโยบายในการส่งเสริมการพัฒนาหมู่บ้านโดยใช้ตัวชี้วัด 6x2 เป็นหลักต่อไปอย่างต่อเนื่องเพื่อนำไปสู่ความยั่งยืน

2) จากผลการวิจัย พบว่า ชุมชนทั้งสามแห่งนี้ได้มีการนำแนวคิดสวัสดิการชุมชนมาใช้ในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การเพิ่มรายได้และการลดรายจ่าย (การจัดตั้งกลุ่มอาชีพ) และการออมทรัพย์ (การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ ร้านค้าชุมชนและธนาคารชุมชน) จนประสบความสำเร็จสามารถพัฒนาหมู่บ้านสู่หมู่บ้านต้นแบบในระดับต่าง ๆ ได้ ดังนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีนโยบายในการส่งเสริมและสนับสนุนการนำแนวคิดดังกล่าวมาพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่กลุ่มภายใต้แนวคิดดังกล่าวให้มีความเข้มแข็งและยั่งยืนต่อไป

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) กับหมู่บ้านที่ยังไม่ได้รับการคัดเลือกเป็นหมู่บ้านต้นแบบเพื่อหาแนวทางการพัฒนาสู่การเป็นหมู่บ้านต้นแบบ

2) ในการวิจัยครั้งต่อไปควรทำการวิจัยเปรียบเทียบการพัฒนาหมู่บ้านสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในภูมิภาคอื่น ๆ เช่น ภาคเหนือ ภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อวิเคราะห์ถึงบริบทชุมชนกับปัจจัยแห่งความสำเร็จในการพัฒนาสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบในประเทศไทย

รายละเอียดเกี่ยวกับผู้เขียน

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิภาวี ฤกษ์ณะภูติ อาจารย์ประจำสาขาวิชาสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

เอกสารอ้างอิง

- เกรียงกมล ศรีมา. (2544). **บทบาทของสหกรณ์เครดิตยูเนียนในการสะสมทุนของชุมชนบ้านป่าป๋อง ตำบลป่าป๋อง อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการวิจัยและพัฒนาท้องถิ่น สถาบันราชภัฏเชียงใหม่.
- ชลกาญจน์ ฮาชนนารี. (2541). **การบริหารจัดการเชิงธุรกิจ และผลจากการประกอบธุรกิจร้านอาหารของกลุ่มสตรี: ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านน้อย อำเภอเชียงคน จังหวัดเลย**. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาชุมชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทรงชัย ดิยานนท์. (2542). **การศึกษาทัศนะของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาสังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารและนโยบายสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- รัชชัย ศรีลาภ. (2541). **การประกอบธุรกิจชุมชนในช่วงเศรษฐกิจชะลอตัว : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านเสี้ยว ตำบลหัวงัว อำเภอยางตลาด จังหวัดกาฬสินธุ์**. วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- รุ่งนภา มุกดาอนันต์. (2544). **กลยุทธ์การสื่อสารของกลุ่มปราชญ์ชาวบ้านเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น**. วิทยานิพนธ์ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมบัติ พันธวิศิษฐ์. (2545). **เศรษฐกิจพอเพียงกับการอยู่รอดของชุมชนชนบทไทย: กรณีศึกษาชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ**. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.